

SANDOROS SKRYNIOS SPINDULIUOSE

Анатолий Павлович Бахтин. *Прусский след Ковчега заветов.*

Калининград: Капров, 2012. 303 psl.

Dainius Elertas

Klaipėdos universitetas

Dano Brauno (*Dan Brown*) romano „Da Vinčio kodas“ iki 2009 m. buvo parduota 81 milijonas egzempliorių¹. Jį garsino skandalai, ekranizacija, kelionių gidai ir net atskirus siužeto vingius aiškinantys dokumentiniai filmai. Kad XXI a. tebesidomima naujai interpretuojamomis Biblijos istorijos temomis, Gralio taurės mistika, įvairiomis sąmokslų teorijomis, įrodo ir bestseleriais tapę Umberto Eco², Michaelio Baigento, Richardo Leigho, Henry'o Lincolno³ kūriniai. Šiame kontekste leidybinio Kaliningrado vyriausybės projekto grandio lėšomis parengtos knygos „Sandoros skrynios prūsiškasis pėdsakas“ pasirodymas atrodo dėsningai. Tačiau tokio žanro autorius skiria ne tik forma, tematika, bet ir kūrinio intencijos. M. Baigentas, R. Leighas, H. Lincolnas teigia atskleidę paslėptą tiesą, išpainioję istorinį galvosūkį, pateikia alternatyvą nusistovėjusiam praeities vaizdui. Tuo tarpu semiotikas kultūrologas U. Eko romanais „Fuko švytuoklė“ ir „Prahos kapinės“ patrauklia forma atveria pačią mitologinių-ideologinių klišių veikiamos sąmonės / pasąmonės virtuvę. Nors šio semiotiko kultūrologo romanų įžvalgų, stiliaus, humoro aukštumos Kaliningrado vyriausybės projekto grandio laimėtojui yra nepasiekiama viršukalnė, verta pasidomėti ir rusiškojo istorinio bestselerio versijos intencija. Tačiau apie viską nuo pradžių.

Prisipažinsiu, kad į rankas paėmęs 2012 m. išleistą Valstybinio Kaliningrado srities archyvo (*Государственный архив Калининградской области*) pagrindinio archyvisto Anatolijaus Pavlovičiaus Bachtino knygą „Sandoros skrynios prūsiškasis pėdsakas“ (*«Прусский след Ковчега заветов»*) kiek nustebau. Glumino ir dar vienas tais pačiais metais pakartotos šios knygos laidos pavadinimas – „Sandoros skrynios istorija nuo Sinajaus iki Prūsijos“ (*«История Ковчега заветов от Синая до Пруссии»*). Netrukus po to šiuo pasakojimu sudominta kur kas platesnė auditorija. Konsultuojami autoriaus, rusų kinematografai knygos pagrindu nufilmavo net du „mokslo populiarinimo žanro dokumentikos“ serialus, pvz., „Tiltas, kur Rytai susitinka su Vakariais“.

A. P. Bachtiną pažįstu kaip Karaliaučiaus krašto kultūros paveldo fiksuotoją ir tyrėją. Jo sudaryti fotografijų albumai, paminklų katalogai gerai žinomi ne tik Rusijoje, bet ir Vokietijoje, Lenkijoje, Lietuvoje⁴. Jiems būdinga lakoniška kalba, tikslumas, pagarba faktams. Tačiau visai kitokia nuotaika pulsuoja A. P. Bachtino tekstai, skirti Vokiečių ordino istorijai. Tyrinėtojas neslėpė savo aistros jai. Vokiečių ordino tema plėtotą publikacijose, interneto svetainėje ir ne viename straipsny-

¹ Lietuviška laida – BROWN, D. *Da Vinčio kodas*. Kaunas, 2004.

² ECO, U. *Fuko švytuoklė*. Vilnius, 1995; kitas leidimas 2004; ECO, U. *Prahos kapinės*. Vilnius, 2012.

³ BAIGENT, M.; LEIGH, R.; LINCOLN, H. *Šventasis kraujas ir šventasis Gralis*. Vilnius, 2007.

⁴ BACHTIN, A. *Vergessene Kultur. Kirchen in Nord-Ostpreussen*. Lueneburg, 1998; БАХТИН, А. П. *Замки и укрепления Немецкого ордена в Северной части Восточной Пруссии*. Калининград, 2005; ir kt.

je kitur. Lengvu stiliumi parašyti tekstai pasiekė ir nuo akademinės terpės nutolusį skaitytoją. Juose nevengta pažerti sensacingų faktų, sudominti netikėtomis hipotezėmis... Ieškota Kuršių mariose sudužusių Ordino laivų, ryšio tarp Vokiečių ordino veiklos ir Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės iškilimo ar net kavos įtakos Vokiečių ordino riterių kovinei dvasiai⁵. Galbūt tuo tikimasi patraukti rusakalbės auditorijos dėmesį ir sudominti dar menkai žinoma tema? Tačiau ar šiuose patraukliuose pasakojimuose apie praeitį nepakito istorinė tiesa? Kiek žurnalistinę prieigą įvaldęs tyrėjas liko atsakingu istoriku? Šie klausimai kilo ir vos atsivertus pirmuosius A. P. Bachtino knygos „Sandoros skrynios prūsiškasis pėdsakas“ puslapius.

Rusvo kartono viršelio apačioje puikuojasi XII a. viduramžiškas žemėlapis su Jeruzale centre ir ant eiklių žirgų šuoliuojantiems saracėnams ietimis į nugaras beldžiantys raiti kryžiuočiai. Viršutinėje viršelio dalyje lyg ir atpažįstamas XVII a. spalvotas Marienburgo panoramos raižinys. Saracėnai su kryžiuočiais prie Jeruzalės apačioje ir Vokiečių ordino Prūsijoje miestas viršuje sufleruoja knygos siužeto geografinės erdvės ribas. Abejones, kad joje svarbiausia vieta skiriama Sandoros skryniai, išsklaido šios relikvijos rekonstrukcijos atvaizdas viršelio nugarėlėje. Knygą sudaro penki skyriai, pateikiamas šaltinių ir naudotos literatūros sąrašas, nuorodos. Leidinys iliustruotas nespaltvotomis iliustracijomis. Herojų portretų, veiksmo vietų, įvykių vaizdai praturtina tekstą, nors šių šaltiniai nenurodyti. Pratarmėje rašoma, kad knygoje apibendrinta nuo 1992 m. autoriaus tirta medžiaga apie 587 m. pr. Kr. dingusios Sandoros skrynios pervežimo iš Sinajaus pusiasalio į Prūsiją galimybę. Ir nors neteigiama, kad pateikta versija yra vienintelė teisinga, bet konstatuojama: *išėjo gana logiška Skrynios istorija*. Esą jai narplioti buvo paaukoti net 8 metai kruopštaus darbo Vokietijos, Austrijos, Lenkijos archyvuose. Padėka žmonėms, suteikusiems <...> didelę pagalbą ieškant būtinų medžiagų, pratarmės gale turi įtikinti skaitytoją autoriaus ketinimų rimtumu, nes tai: Tarptautinės istorinės komisijos Vokiečių ordino istorijai tirti prezidentas ir Slaptojo valstybinio Prūsijos kultūros palikimo archyvo bendradarbis dr. Bernhartas Jähnigas, buvęs minėtos komisijos pirmininkas ir Bonos universiteto profesorius Udo Arnoldas, istorikas ir Valstybinio archyvo Olštynė direktorius Józefas Judziński bei daugelis kitų tyrimo institucijų atstovų⁶. Savo knygą A. P. Bachtinas užbaigia kiek apsidrausdamas: *...man norėjosi paprasčiausiai pabandyti sekti šios seniausios biblinės relikvijos keliu ir istorija. Šios relikvijos paieška nėra mano tikslas*⁷. Ką gi – jei išsikeltas tikslas yra toks, tai belieka žvilgtelti į tyrimų virtuvę. Juk įdomu, kokiais argumentais, faktais, įrodymais ir kaip grindžiama Valstybinio Kaliningrado srities archyvo pagrindinio archyvisto hipotezė.

Atsivertę knygą bandykime apibūdinti 285 puslapiuose besitęsiančio teksto konstravimą. Pagrindinę jo liniją sudaro pačios silpniausios pasakojimo grandys: Sandoros skrynios suradimas apie 523 m. pr. Kr. ir 1127 m., Sandoros skrynios pergabenimas į Prūsiją 1307–1308 m., Sandoros skrynios slėpimas 1456–1466 m. Pillenbergo aplinkoje, Sandoros skrynios slėpimas 1466–1568 m., Dievo motinos Siono ordino (Siono bendruomenė) nepertraukiamas egzistavimas iki dabar. Jų silpnumą atskleidžia tiesioginių šaltinių stoka ir kaip įrodyti faktai pateikiamos prielaidos. Taip visa ši grandinė virsta nepagrįstų prielaidų virtine. Sąmokslų teorija grįsto siužeto fone vykstančių istorinių įvykių panorama užima didesnę teksto dalį, parašyta gyva kalba ir chronologiška seka. Todėl susidaro įspūdis, kad autorius siekia į ją panardinti skaitytoją, o Sandoros skrynios istorijos liniją naudoti pretekstu kalbėti ar dėmesiui nukreipti. Pirmame skyriuje remiamasi tiesiogiai Sandoros skrynios mininčiais Biblijos ir antikos istorikų tekstais. Greta „įmaišoma“ mistinių-okul-

⁵ Įvairiuose leidiniuose A. P. Bachtino paskelbtos publikacijos Vokiečių ordino istorijos tematika yra lengvai prieinamos šio autoriaus interneto svetainėje: <http://apb-to.jimdo.com/> [Žr. 2013-09-15].

⁶ БАХТИН, А. П. *Прусский след Ковчега заветов*. Калининград, 2012, с. 6–7.

⁷ Ibid., p. 290.

tinių kriptohistorikų literatūros nuotrupų. Kai istorinių šaltinių gija nutrūksta, „randama“ užuominų „padavimuose“ ar perteikiamos nežinia kokiū būdu autorių pasiekusios „žinios“. Svarbiausiomis Sandoros skrynios istorijos siužeto atramomis antrame ir trečiame skyriuose A. P. Bachtinui tampa ne gausūs viduramžių šaltiniai, mediavistų veikalai, o Gralio taurei, Tamplierių ir Siono ordinams skirtos Lorenzo Gartnerio⁸ bei minėtos trijulės – M. Baigento, R. Leigho, H. Lincolno⁹ knygos. Trečiajame ir ketvirtajame skyriuose Sandoros skrynios motyvas pristatomas plačiame Vokiečių ordino istorijos XIV–XVI a. kontekste. Istorinių įvykių fonas atskleidžiamas remiantis publikuotais šaltiniais, vokiečių ir lenkų istoriografija. Tačiau nepaisant to, pats Sandoros skrynios siužetas toliau grindžiamas „iš lubų“ trauktais atskirų personažų susitikimų tikslais, kelionių detalėmis, pasitelkus abejotiną XIX–XX a. „folkloro“ atmintį... XVI a. Prūsijos kunigaikščio Albrechto aplinka vertinama ieškant Dievo motinos Siono ordino (Siono bendruomenės) sąmokslų. Todėl čia, siejant pavienius personažus, aiškinant jų poelgius ir veiksmus, greta žinomos istorinių įvykių grandinės tenka pateikti „iš piršto laužtų“ detalių. Nežinia kodėl autorius peršoko XVII–XVIII amžius. Pasakodamas apie XX a. įvykius, jis pabrėžia Rytprūsių regiono dėsningumą: *Kai tik <...> jo teritorijoje imama ko nors ieškoti, tuoj pat iš Vakarų pasirodo informacija apie tai, kad tas objektas yra toli už šių žemių ribos*¹⁰. Iš tiesų tai puikus paaiškinimas visiems prieinamai informacijai apie Sandoros skrynios saugojimo Afrikos žemyne tradiciją. Ją puoselėja oficiali šiandienos Etiopijos krikščionių ortodoksų bažnyčia. Ar gandams, kad italų intervencijos metu 1935–1941 m. etiopai ją išgabeno į Palestiną... O ir nesietinus faktus patogiau įvilkti į sąmokslų teorijos rūbą. Dabar pasekime A. P. Bachtino brėžiama Sandoros skrynios kelio trajektorija...

Pirmame skyriuje pasakojama biblinė Sandoros skrynios istorija. Ji pradedama izraelitų išėjimu iš Egipto 1230 m. pr. Kr. Po metų pranašas Mozė perteikė dievišką paliepimą įrengti ypatingą padangtę, baldus, aukurą, apeiginius indus ir Sandoros skrynią apdengti įstatymų plokštėmis. Kaliningrado archyvistas pateikė kelis „gana įdomius“ E. Heicho knygos „Pašvęstieji“ fragmentus, Sandoros skrynią apibūdinančius kaip: a) prietaisą, iš kurio spinduliuojanti dieviškoji energija naikina visus nepajėgius jos priimti; b) tokios pat galios skeptro saugyklą... Šis itin reikalingas išaiškinimas užėmė vos 1,5 puslapio¹¹. Aukštų technologijų taikymu neabejoja ir pats A. P. Bachtinas, nes paaiškinime po tekstu mažomis raidelėmis be jokių nuorodų teigia: *...griežtai laikantis Senojo Testamento technologijų, visus konstravimo darbus įvykdžius paaiškėja, kad Sandoros skrynia nėra paprasta meniškai pagaminta skrynia, bet ir elektros kondensatorius <...>. Apie šį faktą ne kartą panašiai pranešdavo ir mokslininkai, ir teologai... gali susidaryti įtampa iki kelių šimtų voltų – tikrai užtekina tam, kad užmuštų žmogų*¹². Palikime šią fizikų ir teologų diskusiją kitiems. Turbūt pabrėždamas šios technologijos poveikį (ir ne kitaip) izraelitų kovų sėkmei, Kaliningrado archyvistas tamsiu šriftu išryškino tokią mintį: *Manau, kad visose šiose kautynėse mūsų lauke būta Sandoros skrynios*¹³. Štai 1060 m. pr. Kr. filistiečiai įsiveržė į izraelitų karinę stovyklą Afeke ir užgrobė Sandoros skrynią nugabeno į Dagono šventyklą Azoto mieste. Tačiau paskui, praėjus nakčiai, Dagono stabas rastas nugriuvęs ir gulintis veidu į žemę prieš skrynią, o vėliau, izraelitų relikvijai pastačius specialų pastatą, kilo epidemija ir kitos nelaimės. Tada buvo nuspręsta Sandoros skrynią grąžinti šeiminiškams¹⁴. Apie 995 m. pr. Kr. izraelitų karalius Dovydas įrengė

⁸ ГАРДНЕР, Л. Чаша Грааля и потомки Иисуса Христа. Москва, 2000.

⁹ BAIGENT, M.; LEIGH, R.; LINCOLN, H. Op. cit.

¹⁰ Бахтин, А. П. Op. cit., c. 239.

¹¹ Ibid., p. 15–16.

¹² Ibid., p. 17.

¹³ Ibid., p. 23.

¹⁴ Ibid., p. 25–26.

Jeruzalėje naują padangtę ir pergabeno Sandoros skrynią. Savo nelaimei, šį dievišką objektą jis sumanė įkurdinti pastatytoje šventykloje. A. P. Bachtinas užsimena, kad tai tapo visų tolesnių šio karaliaus ir Judėjos karalystės nelaimių priežastimi¹⁵. Apie 590 m. pr. Kr. šventikai ir šventyklos tarnai pasirūpino Sandoros skrynios slėptuve prieš įsiveržimo į Jeruzalę atvejų. Ja tapo požemiai po šventu Morijos (Moria) kalnu. 587 m. pr. Kr. Jeruzalę užėmė babiloniečiai. Tačiau jokių užuominų apie Sandoros skrynios, šventyklos aukuro, šviestuvo ir atnašų stalo užgrobimą neaptikta¹⁶. Kaip pažymi Kaliningrado archyvistas, *tu baigiasi oficiali Sandoros skrynios istorija, nes nuo tada Biblijoje ji daugiau nebeminima*¹⁷. Čia sustoja tradiciniai Biblijos tyrinėtojai, bet ne mistikai, kriptohistorikai ar A. P. Bachtinas. Jo knygoje nurodoma, kad apie 523 m. pr. Kr. į atstatytą Jeruzalę iš Egipto grįžo žmogus, žinojęs *Sandoros skrynios paslaptį*. Su juo nusileidę į požemius pagrindinis šventikas Jėzus, Judėjos kunigaikščiai Zarovavelis, Šešbacaras ir patikimi asmenys įsitikino Sandoros skrynios buvimu slaptoje vietoje. Todėl 15 metų trukusi, šventyklos atkūrimo darbai pridengta šios relikvijos paieška buvo baigta¹⁸. Kokie šaltiniai apie tai kalba, knygos autorius paslaptinai nutyli. Pastatyta šventykla pašventinta tik 515 m. pr. Kr. Jos viduje suplanuotos dvi atskirtos patalpos: šventyklos su dar Persų karaliaus Kiro gražintais apeiginiais rykais ir tuščios „Šventų švenčiausios“ patalpos Sandoros skryniai. Dėl saugumo pagrindinė relikvija čia nelaikyta. Sandoros skrynia saugota vis geriau įrengiamuose požemiuose¹⁹. Kaliningrado archyvistas daro atsargią prielaidą, kad visgi 323–175 m. pr. Kr. ją laikė „Šventų švenčiausios“ patalpoje. Tai grindė nelaimingais atsitikimais, kurie įvyko nepašvęstiesiems bandant įžengti į ją (Egipto valdovui Ptolomėjui IV Filopatorui ir Sirų išdininkui Heliodorui). Apie tuos įvykius esą „pasakoja padavimas“. Kilus neramumams 175–165 m. pr. Kr., relikvija vėl buvo paslėpta požemiuose²⁰. Vėliau, užėmę tris mėnesius besipriešinusią Jeruzalės šventyklą, romėnai nustebo „Šventų švenčiausioje“ aptikę tik tuščią patalpą²¹. Po 66–70 m. ir 132 m. žydų sukilimų romėnams pavyko rasti dalį brangenybių, paslėptų požemiuose po Moria kalnu ir Kedrono upės slėnio kapinėse. Tarp jų Sandoros skrynios nebuvo. Jeruzalė buvo paversta romėnišku miestu Elia Kapitolina²².

Antrajame skyriuje aprašoma krikščionybės raida, Kryžiaus žygiai į Šventąją žemę, Siono ir Tamplierių ordinais ir, žinoma, Sandoros skrynios likimas. Būtent jai skirsime daugiau dėmesio. Kaliningrado archyvistas pateikė M. Baigento, R. Leigho, H. Lincolno knygos „Šventasis kraujas ir šventasis Gralis“ versiją, ką veikė devynerius metus (1111–1120 m.) tik įkurtas Tamplierių ordinas. Tamplieriai įsikūrė apleistame Saliamono šventyklos komplekse. J. Flavijaus veikalą „Judėjos karas“ skaitė daugelis išprususių viduramžių žmonių, taigi apie šventyklos požemiuose paslėptus turtus žinota. Apie 1172 m. Jeruzalėje apsilankęs piligrimas klierikas Johannesas von Würzburgas veikale „Descriptio Terrae Sanctae“ aprašė net 2 000 arklių talpinusias Saliamono arklides. Nuo 1124 m. jomis naudojosi tamplieriai. Ir žinoma, kad ten užsiėmė ne arklių priežiūra, o brangenybių, paslėptų po Moria kalnu, paieška. Kad čia jos kartu su Sandoros skrynia paslėptos, esą žinojęs ir šv. Bernardas Klervietis. Todėl rasti turtai jo tarpininkavimu buvo panaudoti Cisteriečių ordino plėtrai ir Tamplierių ordino reklamai²³. Slaptiems kasinėjimas tęsiantis, apie XII a. 30-uosius metus,

¹⁵ Ibid., p. 29–41.

¹⁶ Ibid., p. 42–46.

¹⁷ Ibid., p. 46.

¹⁸ Ibid., p. 53.

¹⁹ Ibid., p. 54.

²⁰ Ibid., p. 56.

²¹ Ibid., p. 58.

²² Ibid., p. 64–66.

²³ Ibid., p. 86–87.

o pasak cituojamo L. Gardnerio, 1127 m., rasta pati Sandoros skrynia. Ji liko tamplierių perimtoje šventykloje²⁴. Šiai relikvijai iškilo pavojus Saladino (Salach ad Dino) vadovaujamai musulmonų kariuomenei artėjant prie Jeruzalės 1187 m. Tamplieriams pavyko išgabenti savo turtus iki Gazos, o iš ten laivais pasiekti nedidelę Atlito pilaitę. Vėliau čia tamplieriai su Vokiečių ordinu pastatė vieną galingiausių savo pilių²⁵.

Trečiajame skyriuje pristatomas naujas šios istorijos herojus – Vokiečių ordinas: jo ištakos, įkūrimas, veikla Vengrijoje, Ispanijoje ir Lenkijoje, įsitvirtinimas Prūsijoje. Taip pat pasakojama apie katarų karus, kovas Palestinoje, Šventosios Žemės praradimą ir apgailėtiną Tamplierių ordino galą. Šį kartą, remiantis, M. Baigento, R. Leigho, H. Lincolno knyga, nustatomas ryšys tarp katarų erezijos ir tamplierių. Esą kryžiaus žygių metu prieš katarus šis Ordinas suteikė prieglobstį daugeliui kilmingųjų Langedoko eretikų. Iš jų tamplieriai gavo dar vestgotų karo žygių Afrikoje metu pagrobtą Gralio taurę, Saliamono šventyklos šviestuvą ir staliuką duonos aukai²⁶. 1290 m. artėjant Akros, paskutinės krikščionių citadelės Šventojoje Žemėje, žlugimui, Tamplierių ordino didysis magistras Guillaume'as de Beaujeu įsakė perkelti Sandoros skrynį iš Atlito į Kiprą. Kaliningrado archyvistas išsakė prielaidą, kad Kipre relikvija galėjo būti saugoma Kalosio pilyje. Čia įsikūrė iš Šventosios Žemės pasitraukusi Tamplierių ordino vadovybė²⁷. 1305 m. popiežius Klemensas V pakvietė Tamplierių, Joanitų ir Vokiečių ordinų magistrus į Puetjė katedrą aptarti susidariusios padėties Viduržemio jūros regione. Tuo pasinaudodamas, Tamplierių ordino didysis magistras Jacquesas de Molay pergabeno Sandoros skrynį į Prancūziją. Ordino pilis Paryžiuje buvo savotiška vertybių saugykla: dešimtis metų čia laikyta Anglijos karūna, 1259 m. Anglijos-Prancūzijos sutarties originalas, prancūziškos aukso monetos libro etalonas²⁸. 1307 m. spalio 13 d. Prancūzijos karaliaus Pilypo IV Gražiojo įsakymu pradėta kampanija prieš Tamplierių ordiną vainikavo sėkmė. Daugumą Ordino brolių pavyko suimti be kovos. Tačiau laiku apie akciją sužinojęs Prancūzijos prioras brolis Gérardas de Villiersas su 50 riterių pabėgo iš Paryžiaus pilies ir pasiekė Ordino uostą Le Rošelę. Iš čia 18 pakrautų tamplierių galerų pasuko nežinoma kryptimi. Ši aplinkybė tapo vienu iš A. P. Bachtino pasakojamos Sandoros skrynios istorijos atramų. 1312–1314 m. Tamplierių ordinas buvo likviduotas, vadovai apkaltinti erezija ir sudeginti, o turtai atiteko Prancūzijos karaliui²⁹.

Ketvirtajame skyriuje aprėpiamas didelis laiko intervalas – 1308–1575 m. Susitelkiama į teokratinės Vokiečių ordino valstybės Prūsijoje raidą ir pasaulietinės Prūsijos kunigaikštystės tapimą. Aptariamas Vokiečių ordino kelias iš Venecijos į Marienburgą, Vokiečių ordino revizijų bandymai, Karlo Bessarto von Trierio nuvertimas, politika, administravimas, finansai, trylikametis karas, Vokiečių ordino žlugimas Prūsijoje. Čia knygos autorius panaudojo visą ankstesnį savo, kaip besidominčiojo Vokiečių ordino istorija, įdirbį. Toliau jis pristatė kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio valdymą, jo aplinką, favorito Skalicho likimą ir paslaptingojo Siono ordino intrigas. Ketvirtojo knygos skyriaus „pagardu“ tapo tamplierių izdo problema. Seniai pastebėta, kad Vokiečių ordinas pasiekė galios ir klestėjimo viršūnę 1309–1410 m. Tuo metu statytos ar rekonstruotos mūrinės pilys, įrengti kanalai ir dambos, rengti dideli karo žygiai. U. Eco romano „Fuko švytuoklė“ herojus vienoje pastraipoje apie Tamplierių ir Vokiečių ordinų santykius nurodė Marienburgą buvus svarbia turtų slėptuvės-susitikimo vieta³⁰, o Kaliningrado archyvisto knygoje Tamplierių

²⁴ Ibid., p. 92.

²⁵ Ibid., p. 104.

²⁶ Ibid., p. 127–128.

²⁷ Ibid., p. 146.

²⁸ Ibid., p. 150.

²⁹ Ibid., p. 154.

³⁰ ECO, U. *Fuko švytuoklė*, p. 246.

ordino izdo įplaukų į Vokiečių ordino biudžetą tema plėtojama net 8 puslapių skyriuje³¹. Tačiau grįžkime prie Sandoros skrynios kelio. Kaliningrado archyvistas trumpai aptarė 1307–1309 m. Tamplierių ordino žlugimą Anglijoje, Leone ir Kastilijoje, Aragone, Kipre, Vokietijoje, Italijoje. Pabrėžęs Joanitų ordino silpnumą, kaip vienintelę galimą priebėgą tamplierių archyvui, vertybėms, relikvijoms nurodė Vokiečių ordino valstybę. Su šiuo kontekstu siejo 1308 m. Vokiečių ordino vadovybės sprendimą persikelti iš Venecijos į Marienburgą³². Pasak A. P. Bachtino, 18 tamplierių galerų flotilės vadovo Gérardo de Villierso pasiuntinys pranešė Venecijoje rezidavusiam didžiajam Vokiečių ordino magistrui Siegfriedui von Feuchtwangenui apie siūlymą perimti turtą, kurį tamplieriams neatsikūrus galėtų panaudoti bendriems tikslams. Prūsijos krašto magistrui Heinrichui von Plötzke'į nurodyta slapta priimti flotilę ir iškrauti krovinį Nogato upės pakrantėje dar niekuo neišsiskiriančiame Marienburge. Tokį pasirinkimą lėmė laivuojama protaka Aistmarių nerijoje ties Nogato upės delta. Žinoma, jokių nuorodų į šaltinius Kaliningrado archyvistas nepateikė. Suprantama, kad Tamplierių ordino likimas tapo pamoka Vokiečių ordinui. Jo vadovybė 1309–1312 m. pamažu iš Venecijos persikėlė į Prūsiją³³. 1309 m. rugsėjo 14 d. naująja Didžiojo ordino magistro rezidencija paskelbtas Marienburgas, o ne Krašto magistro rezidencija – Elbingas³⁴. Marienburgas tapo nauja Sandoros skrynios saugykla. Apie tai esą žinojo tik Didysis ordino magistras ir mažoji kapitula. Čia įsikūrusi Vokiečių ordino vadovybė ėmėsi statutų reformos. Naujoje jų redakcijoje buvo akcentuojama nauja nusikaltimų rūšis – Ordino paslapčių nesaugojimas ir skleidimas. Vokiečių ordinas įslaptino ir savo finansinius dokumentus³⁵. Be nuorodos į šaltinius Sandoros skrynios vėl paminėta Kaliningrado archyvisto perteiktoje legendoje apie atstatydintą Didžiojo ordino magistrą Ludolfą Königą von Wattzau. Esą naktimis, po vakarinių mišių Marienburgo koplyčioje, jis leisdavęs į pilies požemius, kur išbūdavęs kelias valandas. Paskui išlįsdavo iš jų ir gąsdindavo tarnus savo išbalimu bei nesveiku akių blizgesiu. Ši neįprasta pamaldumo praktika pakenkė magistro reputacijai. Toks gandas sklandė po nuversto magistro mirties 1348 m. Taigi, ne tiek lietuvių žygio į Prūsiją 1345 m. pasekmės, o esą galimas buvimas greta Sandoros skrynios *kažkokiu būdu paveikė jo psichinę būklę*³⁶. Relikvijos perkėlimo iš Marienburgo būtinybė iškilo tik Trylikamečio karo metu. 1456 m. jį apgulė Lenkijos kariuomenė. Besiginančio miesto įgulą sudarę samdiniai buvo nepatenkinti dėl laiku nesumokėto atlyginimo ir linko už atlygį perduoti jį lenkams³⁷. Ordino didysis magistras Ludwigas von Erlichshausenas pats tapo Bohemijos samdinių vado Ulryko (Oldrzycho) Czerwonkos (ček. *Oldřich Červonka*) įkaitu. Tačiau dėl užsitęsusio karo į finansines problemas įklimpęs Lenkijos karalius Kazimieras IV Jogailaitis taip pat nebuvo mokus. Po kelis mėnesius trukusių derybų už Marienburgą ir kitų pilių perleidimą samdiniams pažadėta trimis dalimis išmokėti 436 tūkst. guldenų. Perduodamų lenkams Vokiečių ordino pilių bažnyčių rykus įsipareigota grąžinti Ordinui. Vienišas Ludwigas von Erlichshausenas buvo priverstas atskleisti Sandoros skrynios paslaptį Ordino kancleriui Andreasui Sandbergui. Šiam liepta surasti tinkamą vietą Ordino archyvui ir relikvijai. Toliau nenurodant šaltinių gana detalai aprašomos Ordino kanclerio kelionės maršrutas, eiga ir susitikimai. Išvežti archyvą ir relikvijas iš Marienburgą į kitą Nogato krantą pavyko tiltu keturiomis vežimų vilkstinėmis. Iš ten traukta žemyn paupiu iki vietos, kur laukė Heinricho Reusso von Plaueno įsakymu parengtas laivas. Ordino didžiajam magistrui

³¹ БАХТИН, А. П. Op. cit., c. 183–190.

³² Ibid., p. 156–157.

³³ Ibid., p. 159.

³⁴ Ibid., p. 159–160.

³⁵ Ibid., p. 161.

³⁶ Ibid., p. 182.

³⁷ Ibid., p. 202–205.

nepasisėkė – prieš išvykstant jo vežami bažnytiniai indai buvo atimti³⁸. Be nuorodų į šaltinius, bet pasitelkę savo įžvalgą, A. P. Bachtinas smulkiai aprašo, kaip Ludwigas von Erlichshausenas sėdo į koga su anksčiau pakrautomis relikvijomis Mevėje ir pasiekė Warnikau upelio žiotis. Sandoros skrynios paslėpimą Pillenbergo aplinkoje tyrėjas siejo su XIX–XX a. sandūroje užrašytu padavi-mu apie čia aukso karste palaidotą švedų karalių. Patys relikvijų saugotojai su Didžiuoju magistru patraukė sausumą į Karaliaučių. Po 1466 m. antrosios Torunės taikos Sandoros skrynias esą buvo vėl atkasta ir išgabenta į specialiai įrengtas patalpas Balgos pilyje³⁹. 1513 m. Didysis komtūras ir maršalas naujam Ordino didžiajam magistrui kunigaikščiui Albrechtui Hohenzolernui atskleidė šią paslaptį ir parodė relikviją. Kaliningrado archyvistas nurodė, kad kunigaikštis buvo sukrėstas dėl jam tekusios atsakomybės⁴⁰. Po sekuliarizacijos 1525 m. pilis su paslėpta relikvija buvo perduota kunigaikščio bičiuliui, bendražygiui vyskupui Georgui von Polentzui⁴¹. Į tolesnių įvykių sukuri skaitytąją padeda įtraukti sąmokslų teorija. Jos piktuosiu genijumi tapo L. Gardnerio, M. Baigento, R. Leigho, H. Lincolno atrastas Jeruzalėje 1070 m. įkurtas Dievo motinos Siono ordinas (Sio-no bendruomenė). Jis esą tapo tamplierių steigėju ir vėliau siekė gauti Sandoros skryniją⁴². Pasak A. P. Bachtino, netrukus Prūsijos kunigaikščio aplinkoje ėmė veikti šios slaptos organizacijos at-stovai: Karaliaučiaus Altštato bažnyčios kunigas Johannas Funckas, matematikas ir kartografas Heinrichas Zellas ir kt. Žinodama apie kunigaikščio sūnaus ligą, Siono ordino vadovybė nusprendė surasti tikrą ar menamą Albrechto giminaitį, kuriuo būtų pasitikima. Jo dėka manyta sužinoti San-doros skrynios saugojimo vietą⁴³. Tokiu asmeniu tapo garsus avantiūristas enciklopedistas Paulas Skalichas (*Stanislav Pavao Skalić, Paulus Scalichius de Lika*). Išanalizavę surinktus duomenis, P. Skalicho bendražygiai nutarė, kad relikvija paslėpta vienoje iš keturių pilių (Marienwerderio, Memelio, Grebino, Georgenburgo). Todėl bandyta slapta jas užvaldyti. Senasis Prūsijos kunigaikš-tis Albrechtas buvo įtikintas pakeisti testamentą. 1565 m. nauju testamentu minėtas pilis kaip leną jis perdavė žentui kunigaikščiui Jochannui Albrechtui I Meklenburgiečiui. Jam suteikta teisė iki pilnametystės globoti Albrechto sūnų Albrechtą Friedrichą. Pasak A. P. Bachtino, kunigaikštis Jo-channas Albrechtas I Meklenburgietis buvo Siono ordino narys⁴⁴. Sąmokslą nutraukė 1566 m. į Karaliaučių atsiųsta Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto komisarų komisija. P. Skalichas slapta pabėgo iš šalies ir nuvyko į Paryžių, o jo keturiems bičiuliams paskelbtas mirties nuosprendis. Trys iš jų nukirsdinti⁴⁵. 1568 m. mirus Prūsijos kunigaikščiui Albrechtui ir jo žmonai Annai Marijai, relikvijos pėdsakai dingę⁴⁶.

Penktajame skyriuje pasakojimo veiksmas perkeliamas į XIX–XX a. Skaitytojas vis giliau nar-dinamas į mistinį, okultinį nacionalsocialistų, senųjų ir sovietinių lobių ieškotojų pasaulį. Jame randama vieta pilių tyrėjams – restauratoriams, gestapui, NSDP vidaus rietenoms Rytprūsiose, SS pavaldžiai „Forschungs- und Lehrgemeinschaft das Ahnenerbe e. V.“, Gintaro kambario paieš-koms. Kaliningrado archyvistas suskaičiavo 1663 m., 1890 m., 1909 m. 1937 m. Siono ordinui priskirtinas dezinformacijos akcijas⁴⁷. Esą todėl Sandoros skrynios paslėpimo Rytprūsiose hi-

³⁸ Ibid., p. 205.

³⁹ Ibid., p. 206–209.

⁴⁰ Ibid., p. 211.

⁴¹ Ibid., p. 216.

⁴² Ibid., p. 81–82.

⁴³ Ibid., p. 220.

⁴⁴ Ibid., p. 231.

⁴⁵ Ibid., p. 235–236.

⁴⁶ Ibid., p. 237.

⁴⁷ Ibid., p. 239–240, 242, 244, 266.

potezė pseudomokslinės „Forschungs- und Lehrgemeinschaft das Ahnenerbe e. V.“ organizacijos nario germanų filologijos, indogermanistikos ir etnografijos profesoriaus Otto Mausserio kelta tik XX amžiuje. 1937 m. asmeniniu organizacijos globėjo Heinricho Himmlerio nurodymu pradėtos relikvijos paieškos Rytprūsioose. 1938 m. O. Mausseriui pavyko į šią organizaciją įtraukti kitą hipotezės šalininką Karaliaučiaus folkloristą profesorių Heinrichą Harmjaną⁴⁸. H. Himmleris visiškai pasiklojė sėkme, nes pagrindinėje SS buveinėje Wewelsburgo pilyje apeigų menėje įsakė įrengti vietą ne tik Gralio taurei, bet ir Sandoros skrynai⁴⁹. Karaliaučiuje prie relikvijos paieškų grupės prisidėjo senųjų prūsų kilmės aristokratas Sklude von Perbandtas⁵⁰. Atidžiai tirtas Prūsijos kunigaikščio Albrechto archyvas, jo susirašinėjimas saugotas Latvijoje ir Estijoje. Vykdėti Kremyčių, Karaliaučiaus, Tilžės, Lokstyčių ir kitų pilių kasinėjimai⁵¹. Tačiau vėliau dėl dezinformacijos Sandoros skrynios paieškos buvo perkeltos į Langedoką, kur vykdytos 1940–1944 m.⁵² Paskutiniai kasinėjimai Prūsijoje atlikti Graudenzo pilyje Hanso Jacobio vadovavimu 1941–1942 m.⁵³

Su Prūsija susietų dalykų aptarimui knygoje atseikėta apie 160 puslapių iš 290. Tačiau greta jų pastebima vis plėtėjanti rusiškoji tema. Ji verta atskirom aptarimo. Kaliningrado vyriausybės paramą slinkties nuo istorinių tyrimų pseudoistorijos link projektas turėjo gauti ne tik dėl stiliaus. Balansuojanti tarp pseudoistorijos ir neįpareigojančio publicistinio pasakojimo knyga kuria erdvę Prūsijos istorijai įvaldyti. Į ją lekia rusiška troika⁵⁴ – trimis nirčiais arkliais: rusų pėdsakų paieška, selektyvia faktų atranka su vienpusiška interpretacija, sąmoningai deformuotos istorinės atminties legitimacija. Antrojo skyriaus pabaigoje trijuose puslapiuose pristatoma „XVIII a. masonų mistifikacija“ – Maskvoje Tamplierių ordino vardu veikusios mistikų organizacijos statutas⁵⁵. Taip rusų kalbą vartojančiam skaitytojui pradedamas mesti tiltas tarp viduramžių tamplierių, slaptų paramasoniškų organizacijų ir Maskvos / Rusijos. Ketvirtajame skyriuje vėl neapsieita be maskvėniško motyvo. Autorius primena, kad nuo XIV a. Vakaruose LDK priešininkas buvo Vokiečių ordinas, o rytuose – kylanti Didžioji Maskvos Kunigaikštystė. Todėl smerkia LDK kunigaikščio Vytauto žento Maskvos kunigaikščio Vasilijaus Dmitrijevičiaus, 1398 m. atmetusio Vokiečių ordino pasiūlymą veikti kartu, „politinį netoliaregiškumą“⁵⁶. Neužmirštas Didžiosios Maskvos Kunigaikštystės vaidmuo Vokiečių ordinui ruošiantis karui su Lenkijos karalyste 1517–1519 m.⁵⁷ Siekiant nustatyti Rusijos sąsajas su Rytų Prūsija, penktajame skyriuje pateiktas vienas nereikšmingas XX a. epizodas: tarptautinės sionistų organizacijos lyderio Davido Ben-Guriono atsiminimų fragmentas apie pokalbį su Didžiosios Britanijos kolonijų ministru, 1-uoju Moyne baronu lordu Walteriu Guenessu (A. P. Bachtinas klaidingai jį pavadina tėvo Edwardo vardu). 1941 m. W. Guenessas pasiūlė apsvarstyti galimybę pokarinėje Europoje kurti žydų valstybę iš Rytprūsių iškeldinus vokiečius. Tačiau D. Ben-Gurionas atsisakė: *Jūs galite juos išvyti iš Rytų Prūsijos kulkosvaidžiais, tačiau net kulkosvaidžiais jūs neatvesite ten žydų. Žydų viena šalis – Palestina*. Taip izraelitai esą prarado galimybę susigrąžinti Sandoros skrynį, o skaitytojui suteikiama proga pačiam susiprasti, kas ją

⁴⁸ Ibid., p. 252–253.

⁴⁹ Ibid., p. 257.

⁵⁰ Ibid., p. 258.

⁵¹ Ibid., p. 259–264.

⁵² Ibid., p. 267.

⁵³ Ibid., p. 288.

⁵⁴ Troika – tradicinis rusų trijų arklių kinkinys. Kita prasmė – sukarintas Stalino epochos teismas iš trijų asmenų, kuris ilgai nesvarstęs skirdavo sunkiausias bausmes už menkiausias nusižengimus.

⁵⁵ Ibid., p. 105–108.

⁵⁶ Ibid., p. 191–192.

⁵⁷ Ibid., p. 213.

igijo. Tai naujieji Rytprūsių šeimininkai – Sovietų Sąjunga⁵⁸. Tačiau čia ir vėl įsikišo paslaptingoji Dievo motinos Siono ordino ranka. Esą jo pastangomis Gintaro kambarys tapo priedanga Sandomoros skrynios paslapčiai, o sovietų Gintaro kambario ieškotojai „maitinami“ įvairia dezinformacija. Tam aprašyti skirta net 18 puslapių⁵⁹. Pasak A. P. Bachtino, sovietų Gintaro kambario paieškoms okupuotuose Rytprūsiuose vadovavęs Aleksandras Jakovlevičius Briusovas atkreipė NKVD dėmesį į apsimestinį sučiupto vokiečių profesoriaus Alfredo Rode geranoriškumą. Paskui, 1945 m., jo asmeninis archyvas pateko šiai struktūrai į rankas, o profesorius su žmona paslaptinai mirė⁶⁰. Esą perimtų dokumentų pagrindu buvo apsispręsta tęsti paieškas ir neperduoti Lenkijai jų rajono. Todėl nuo 1946 m. Sovietų Sąjungos siena su Lenkija koreguota net 16 kartų⁶¹. Štai ir sąmokslų teorijos atsakymas į klausimą, kodėl Karaliaučiaus kraštas labai svarbus Sovietų Sąjungos tradicijų tęsėjai Rusijai. Ir kokias idėjas perteikia knygos pagrindu pastatytas serialas „Tiltas, kur Rytai susitinka su Vakara“.

Šiame kontekste A. P. Bachtinas atsiskleidžia kaip relikvijų paieškų sovietų ir vokiečių „Forschungs- und Lehrgemeinschaft das Ahnenerbe e. V.“ tradicijos perėmėjas. O gal viskas gerokai paprasčiau – ažiotažu siekiama tyrimų finansavimo menamose Sandomoros skrynios saugojimo vietose, t. y. Ordino pilyse Kreuzburge, Kremyčiuose, Tepluvoje, Balgoje? Tačiau kas žino, kiek liks mokslo, toliau švitinant Sandomoros skrynios mistikos spinduliais...

⁵⁸ Ibid., p. 269.

⁵⁹ Ibid., p. 271–289.

⁶⁰ Ibid., p. 273.

⁶¹ Ibid., p. 275.